

5. Коцовська Р. Р. Кредитні спілки як альтернативні установи щодо кредитування малого підприємництва / Р. Р. Коцовська // Регіональна економіка. - 2014. - №3. - С. 149 — 155.

6. Кривоног О. Л. Банківське кредитування малого підприємництва// Фінанси України. / . Л. Кривоног О- 2005. - №8. - С. 101 — 105.

7. Мурычев А. Банки и малый бизнес / А. Мурычев //Бизнес Предложения. - 2010. - №5 — 6.

- С. 24 — 31.

8. Статистичний щорічник України. - Київ: видавництво “Консультант”, 2011. - 575 с.

9. Народные критерии оценки банковского обслуживания [Электронный ресурс] //Национальное агенство финансовых исследований, 2.12.2011 Режим доступа: <http://nacfin.ru/novosti-i-analitika/press/press/single/10516.html>

Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДУЗТ Зубенко В.О.

УДК 336.71

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЗАГРОЗ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ БАНКІВ

*Коковіхіна О.О. к.е.н., доцент,
Олійник А. Ю., ст. (УкрДУЗТ)*

У статті проаналізовані існуючі підходи щодо класифікації загроз фінансовій безпеці банку. Запропоновано авторську класифікацію, яка на відміну від існуючих враховує таку класифікаційну ознаку як «діяльність регіональних та структурних підрозділів банку», що дозволить проводити своєчасні заходи, з приводу їх запобігання або мінімізації.

Ключові слова: фінансова безпека, загроза фінансовій безпеці, комерційний банк.

ИДЕНТИФИКАЦИЯ УГРОЗ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ БАНКОВ

*Коковихиной А. А., к.э.н., доцент,
Олейник А.Ю., ст. (УкрГУЖТ)*

В статье проанализированы существующие подходы к классификации угроз финансовой безопасности банка. Предложено авторскую классификацию, которая в отличие от существующих учитывает такой классификационный признак как «деятельность региональных и структурных подразделений банка», что позволит проводить своевременные мероприятия по поводу их предотвращения или минимизации.

Ключевые слова: финансовая безопасность банка, угроза финансовой безопасности, коммерческий банк.

IDENTIFYING THREATS TO THE FINANCIAL SECURITY OF BANKS

*Kokovikhinoy O.O., Candidate of Economic Sciences, associate dotsent,
Oleinik A. Yu., studentyt (USU of RT)*

The article analyzes the existing approaches to the classification of threats to the financial security of the Bank. Considerable attention is paid to the classification of financial security of the Bank and different views on it. The urgency of development of internal measures minimize security Bank, as the Bank has not only the main office, not even one branch, and nakaiana work in the security system may lead to the fact that the system will fail, and in our case the Bank. Then can affect not only the depositors but also the state in General. The author suggests a classification that unlike the existing account, for such classification criterion as "the activities of the regional and structural subdivisions of the Bank."

Keywords: financial security, a threat to the financial security of a commercial Bank.

Постановка проблеми. Оцінка кризових ситуацій у фінансовій сфері пов'язана з виявленням і аналізом реальних загроз фінансовій безпеці економіки в різних її сегментах, зокрема і

банківському. Деструктивні процеси у фінансових відносинах мають багатофакторний характер і пов'язані як функціонально, так і структурно з багатьма макро- і мікропроцесами розвитку, що

ускладнює виявлення та локалізацію загроз безпеці саме в банківській сфері. Це вимагає об'єктивної необхідності у дослідженні сутності загроз та аналізу основних факторів, що їх зумовлюють, з метою попередження негативного впливу на фінансову безпеку банків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Як показав огляд економічної літератури, проблемам дослідження фінансової безпеки банків приділяли увагу такі вчені як: О.І. Барановський [1], Т. М. Болгар [2], Ю. О. Голобородько [5], А. О. Спіфанов [6], Н. Г. Євченко [7], О. А. Хитрін [8] та ін. Високо оцінюючи їх вклад у вирішення проблем забезпечення фінансової безпеки на різних рівнях і в різних сферах економіки, відзначимо, що питання фінансової безпеки банків все ще залишаються недостатньо вивченими. Зокрема потребують більш детального розгляду класифікація загроз фінансової безпеки банку.

Метою даної статті є ідентифікація існуючих загроз фінансовій безпеці банків та систематизація їх в єдину класифікацію, яка дозволить банку проводити своєчасні заходи щодо їх виявлення та нейтралізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Системне визначення поняття «безпека банку» наведено у роботі В. Гамзи та І. Ткачука: це сукупність зовнішніх і внутрішніх умов банківської діяльності, при яких потенційно небезпечні для банківської системи (окремого банку) дії або обставини попереджені, припинені або зведені до такого рівня, при якому не здатні нанести збиток установленому порядку банківської діяльності (функціонуванню банку, збереженню й відтворенню майна й інфраструктури банківської

системи або окремого банку) і перешкодити досягненню банком уставних цілей [4]. У даному визначенні забезпечення безпеки банку має здійснюватися на двох рівнях: рівні окремого банку на підставі реалізації заходів банківського менеджменту та на рівні банківської системи на підставі реалізації державних заходів, спрямованих на захищеність інтересів банку (банківської системи в цілому) від внутрішніх та зовнішніх загроз. При цьому, безпека банку має комплексний і багатофункціональний характер, а її реалізація дозволяє реалізувати пріоритетні цілі банку, створити і використати можливості конкурентного середовища для забезпечення його ефективного функціонування та сталого розвитку у довгостроковій перспективі. Як критерій ефективності безпеки банківської діяльності переважна більшість організацій розглядає стабільність фінансового й економічного розвитку банку [3].

Оскільки ризиків позбутись неможливо, перед банківською установою стає питання, як їх мінімізувати? Для цього необхідно зробити класифікацію ризиків більш детальною та обґрунтованою, тоді буде видно, де більш тонкі місця і своєчасно виправити ситуацію.

На сьогодні відсутні єдині підходи до оцінки загроз безпеці комерційних банків. Проте, найбільш поширеною у вітчизняній та зарубіжній практиці є їх класифікація за джерелом виникнення на *зовнішні* (з боку клієнтів, партнерів, конкурентів, криміналу, держави в особі різних державних установ, громадян) та *внутрішні* (з боку власників, адміністрації, менеджерів підрозділів, спеціалістів, неформальних груп) [1].

Таблиця 1

Класифікація загроз фінансовій безпеці КБ [9]

Зовнішні загрози	Внутрішні загрози
1. Несприятливі макроекономічні умови: загальноекономічна ситуація в країні і регіонах. 2. Нестійкість нормативно-правової бази та урядові кризи. 3. Високий рівень інфляції та інфляційні очікування. 4. Нестійкість податкової, кредитної та страхової політики. 5. Недостатність інвестиційних коштів у регіонах, коливання курсу долара 6. Несприятлива криміногенна ситуація, зростання кримінальних і фінансових злочинів у кредитно-фінансовій сфері. 7. Мінливість обов'язкових нормативів центробанку. 8. Недобросовісна конкуренція на ринку банківських послуг, негативний вплив конкурентів на банківську діяльність. 9. Несприятливі умови кредитування реального сектора економіки та низький рівень інвестиційної активності.	1. Некваліфіковане управління, помилки в стратегічному плануванні і прогнозуванні банківської діяльності, аналізі власного капіталу і прибутку, визначенні джерел капітального зростання при прийнятті тактичних рішень. 2. Недостатність ліквідних активів як результат недотримання економічних нормативів центробанку. 3. Відсутність достатньої кваліфікації співробітників банку, недостатній кадровий потенціал для вирішення першочергових завдань забезпечення безпеки банківської діяльності. 4. Неповорнення кредитних ресурсів у банк і недоотримання прибутку внаслідок високоризикованої кредитної політики. 5. Слабке маркетингове опрацювання ринку банківських послуг і як наслідок, недостатня диверсифікація операцій, що пропонуються банком, відсутність дієвої банківської реклами. 6. Наявність каналів витоку банківської інформації і помилки в організації схоронності фінансових і матеріальних цінностей банку.

Загрози від перелічених вище джерел можуть бути спрямовані на такі програмні засоби обчислювальної техніки, засоби зв'язку і телекомунікацій, персонал і приміщення банку, сховища грошових коштів і будівлі, в яких вони розміщені.

У сучасних умовах найбільшу загрозу банківському сектору становлять такі негативні явища як: низька якість капіталів банків; ризикова кредитна політика; недосконала система страхування депозитів; недостатня ліквідність банківських активів; низький рівень кредитоспроможності підприємств реального сектора економіки; невідповідність діяльності банківських установ міжнародним стандартам.

Фахівцями виділяються і загрози фінансовим ресурсам комерційних банків, які проявляються у вигляді: неповернення кредитів; шахрайства з рахунками і вкладками; підроблення платіжних документів і пластикових карток; крадіжки фінансових коштів з кас і інкасаторських машин; різкої зміни економічної ситуації в країні (економічні кризи); банкрутства ділових партнерів банку[9].

Фінансовій безпеці комерційних банків України загрожують: недостатність власних коштів; цілеспрямований підрив їх ділової репутації; неповернення виданих кредитів, правова неврегульованість цього напряму банківської діяльності, а також недосконала оцінка кредитних ризиків; відсутність банків даних про недобросовісних позичальників; маніпулювання з кредитними картками, банкоматами; недосконалість у підборі кадрів для роботи в них; надання фіктивної інформації клієнтами; використання фальшивих векселів, цінних паперів і гарантійних листів; вторгнення до банківських комп'ютерних мереж; витік ділової інформації; недосконалість структур забезпечення внутрішньої та зовнішньої безпеки банківських установ; підвищений ризик для життя і здоров'я зайнятих у банківській сфері працівників, внаслідок зростання кримінальної активності; недостатність висококваліфікованих фахівців у банківсько-кредитній сфері в правоохоронних органах [6].

Фінансовій безпеці українських банків загрожують також відсутність ретельного аналізу ситуації, невміння обирати партнерів і перевіряти їх надійність, прогнозувати динаміку розвитку подій на фінансовому ринку. Дається взнаки і слабкий захист державою фінансово-кредитної сфери, і відсутність міжбанківського інформаційно-аналітичного центру. Ось чому тут розповсюджені крадіжки грошових коштів за допомогою різних видів фінансового шахрайства, використання підробленої документації, організація каналів для "відмивання" кримінальних грошей.

На заваді повноцінній фінансовій безпеці комерційних банків стає і не однозначне трактування останніми і НБУ тих чи інших положень фінансових документів, випадки чого, на жаль, не поодинокі.

До внутрішніх загроз фінансовій безпеці комерційних банків відносяться: розтрата коштів банківськими службовцями; незаконне привласнення доходу; маніпуляції з витратами; зловживання реальними активами банку чи клієнта; дії, що виходять за межі повноважень управлінського персоналу; підробка документів або внесення до них фіктивних записів; незаконні бухгалтерські записи тощо[5]

Російські фахівці наводять низку ситуацій, що сигналізують про ймовірні проблеми комерційного банку: затримки з платежами в особливо великих розмірах; введення бюрократичних процедур, які дозволяють гальмувати великі клієнтські платежі; систематичні помилки персоналу, пов'язані з несвоєчасним зарахуванням коштів на розрахункові рахунки і затримками в переведенні значних сум; прохання пролонгації депозитних та угод про переоформлення боргових зобов'язань на більш тривалий строк чи заміну їх на банківські акції нових емісій; різке збільшення відсоткових ставок по депозитах і боргових цінних паперах в умовах стабільної ситуації на фінансових ринках; зміна аудиторської фірми, що засвідчує фінансову звітність банку (на Заході це вважають дуже тривожним сигналом); зміна керівництва банку (необхідно усвідомити, наскільки це посилить чи послабить банк); інформація про зміну основного складу акціонерів (головне – визначити, чи не став банк "кишеньковим"); зростання простроченої заборгованості (проте це можна сховати в пролонгацію кредитів), зростання активів низької якості (часто використовується переоцінка нематеріальних фондів); штрафи за недотримання обов'язкових нормативів центрального банку (при систематичному їх порушенні центральний банк може відкликати банківську ліцензію) [9].

Як свідчить інспектування, здійснюване НБУ, підтриманню на належному рівні *якості активів комерційних банків, а відтак і їх фінансовій безпеці в цілому загрожують:* нерациональна структура підрозділів, що займаються проведенням активних операцій; неврахування внутрішніми положеннями та процедурами визначення якості активів усіх особливостей, притаманних процесу кредитування чи господарській діяльності банку, не передбачення проведення оцінки позичальників за галузевими та географічними ознаками діяльності; не здійснення аналізу кредитного портфеля чи його неефективне здійснення; завищений рівень концентрації кредитів, спрямованих в одну галузь, яка до того ж може перебувати в стані занепаду;

недотримання принципу МСБО щодо відображення операцій за їх економічною суттю, а не за формою; проведення операції за укладеними угодами, якими передбачено надання на нечітко визначених умовах авансу на значний або невизначений термін; наявні проблеми, пов'язані з регіональним розміщенням підрозділів банку та недостатнім контролем за кредитами, що ними надаються; ускладнення із просуванням на ринок специфічних банківських продуктів.

Чинниками ж, які можуть спричинити *проблеми, пов'язані з недоотриманням надходжень*, є: відволікання значної ресурсної бази в неприбуткові активи, що негативно впливає на рівень надходжень; відсутній вплив ринкових ризиків, наприклад, валютного чи відсоткового (якщо банк сподівається переважну частину доходів одержати завдяки проведенню в разі зміни кон'юнктури ринку або економічної ситуації певних операцій, скажімо, валютообмінних, він ризикує взагалі не дочекатися цієї частини доходів, адже коливання курсу може виявитися незначним); неефективна політика банку в галузі ціноутворення (встановлення неадекватних відсоткових ставок за депозитами та кредитами; надання позичок, обслуговування інсайдерів та окремих клієнтів на пільгових умовах); залежність обсягу надходжень від разових, нетрадиційних операцій; залучення дорогих ресурсів на ринку міжбанківських кредитів з метою підтримання обов'язкових економічних нормативів[9].

Проблеми, пов'язані з *ліквідністю*, можуть виникати з таких причин: неспроможність банку планувати ліквідність і завчасно прогнозувати можливу незбалансованість між строками й сумами погашення розміщених активів і строками й сумами виконання зобов'язань (ця причина може мати місце через відсутність або неякісний аналіз розривів між активами і пасивами, неналежне вивчення грошових потоків клієнтів, особливостей їх ділової активності тощо); значна залежність від поточних пасивів при вкладеннях у довгострокові активи; суттєва залежність від субординованого боргу за наявності значного ризику його невідновлення після настання строку повернення; низька репутація на міжбанківському ринку; відсутність плану дій підрозділів банку на випадок кризи ліквідності.

На думку фахівців, у разі виникнення *проблем, пов'язаних із втратою капіталу*, насамперед, слід уникати: неадекватного збільшення капіталу в порівнянні зі зростанням активів (під час прискореного нарощування активів банки часом не приділяють належної уваги відповідному збільшенню власного капіталу, що негативно позначається й на нормативних показниках); конфлікту інтересів між акціонерами банку; зменшення обсягу капіталу внаслідок виплати надто великих дивідендів чи повернення

банком коштів, залучених на умовах субординованого боргу; значного обсягу вкладень в основні засоби; втрат, пов'язаних із потребою створення необхідних резервів під активні операції внаслідок погіршення їх якості.

Серед причин, через які можуть виникати *проблеми, пов'язані з ринковими ризиками*, спеціалісти НБУ виділяють: недостатні або невідповідні потребам банку інформаційні системи управління; неочікувана загроза валютного, відсоткового та інших ризиків; неглибоке розуміння працівниками банку природи комплексних ризиків.

Окрім цього, практики виділяють кілька ознак, які є *сигналом про можливе виникнення в банку серйозних проблем* і на які керівництво банківської установи має негайно відреагувати, а саме: недостатній рівень надходжень (призначених як для функціонування банку, так і для створення необхідних резервів); розмір капіталу, неадекватний обсягу операцій, що проводить банк, та ризику, який він бере на себе, здійснюючи їх; виникнення тенденції до збільшення обсягу проблемних активів, передусім – кредитів; поява тенденції до зменшення обсягу коштів, які традиційно становлять ресурсну базу банку; зниження рейтингу (це в основному стосується банків, які користуються послугами таких агенцій, як Standard&Poors, Moody's тощо) [9].

Фінансова безпека комерційного банку може опинитися під загрозою й через неправомірні чи помилкові дії його філіалів, які використовують для укладання угод ім'я патрона. Небезпеку для банківської системи в цілому становлять і кризові ситуації на ринку міжбанківських кредитів.

Таким чином, систематизація існуючих поглядів на види загроз фінансовій безпеці банку дозволила нам побудувати класифікацію, яка дозволяє з'ясувати індивідуальні особливості кожної загрози та дати повний опис можливих зв'язків між загрозою і елементами структури банку, які підлягають захисту (табл.2). Ми пропонуємо доповнити класифікацію загроз в системі структурних підрозділів банку та його філіалів

Висновки. Отже, класифікація загроз фінансовій безпеці банку, дозволяє останньому проводити своєчасні заходи, з приводу їх запобігання або мінімізації. Як показує практика, чим докладніше класифікація проблеми, тим простіше її вирішити. Подальші дослідження будуть направлені на побудову механізму виявлення кожного виду загроз фінансовій безпеці банку та їх нейтралізації, а також на розробку методики оцінки рівня фінансової безпеки банку з урахуванням нових загроз, які виникають у зв'язку з сьогодишньою ситуацією в Україні.

Класифікація загроз фінансовій безпеці комерційного банку (розробка автора)

Класифікаційні ознаки	Види загроз фінансовій безпеці банку
Відношення до аналізованого об'єкта	зовнішні, внутрішні
Джерела виникнення	загрози від органів законодавчої та виконавчої влади, суб'єктів господарської діяльності, фізичних осіб, недержавних і неформальних структур
Об'єкт зазіхань (до банку і його структурних елементів)	загрози фінансовим ресурсам, загрози інфраструктурі, загрози персоналу, загрози інтелектуальній власності
Особи, причетні до реалізації загроз	загрози від засновників і співробітників банку, загрози від клієнтів банку, загрози від партнерів банку, загрози від конкурентів банку, загрози від сторонніх осіб
Види діяльності банку	загрози операційній і неопераційній діяльності
Тривалість прояву	довгострокові, середньострокові, короткострокові; поточні; тимчасові, постійні
Ступінь небезпеки	особливо небезпечні, небезпечні, підвищені, близькі до межі, надлишкові, критичного характеру
По часу дії	постійні, форс-мажорні
Стадія	виникаючі, затухаючі; ті, що розвиваються; ті, що загострюються
Повторюваність	традиційні, нові
Особливість прояву	загальні, специфічні (одиночні)
Характер здійснення	явні і приховані
Характер спрямування	прямі, непрямі
Значущість	найбільш суттєві, суттєві, мало суттєві, несуттєві; основні, другорядні
Якість (достеменність) виявлення	уявні і реальні
Ступінь реалізації	не реалізовані, частково реалізовані, реалізовані
Ймовірність	ймовірні, малоймовірні, досить ймовірні, цілком ймовірні, неймовірні
Можливість управління	керовані, некеровані
Діяльність регіональних та структурних підрозділів банку	помилкові, непрофесійні, злочинні, невиконання стратегії банку
Сфера виникнення	економічні, соціальні, фінансові, адміністративні, кадрові, інформаційні, науково-технологічні, політичні, кримінологічні, правові, екологічні

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Барановський О. І. Банківська безпека: проблема виміру / О. І. Барановський // Економічне прогнозування. – 2006. – № 1. – С. 7 – 32.

2. Болгар Т. М. Фінансова безпека банків в умовах ринкової трансформації економіки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 / Т. М. Болгар. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 22 с.

3. Васильчак С. В. Організація безпеки банківської діяльності в Україні / С. В. Васильчак, С. Ф. Вінтоняк // науковий вісник ЕлТУ України. – 2011. – Вип. 21.18. – С. 153 – 157.

4. Гамза В. А. Безопасность банковской деятельности: учебник / В. А. гамза, И. Б. Ткачук. – м.: маркет ДС, 2006. – 424 с.

5. Голобородько Ю. О. Теоретичні підходи до розкриття сутності та складових фінансової безпеки банківських установ / Ю. О. Голобородько //

Науковий вісник НЛ ТУ України. – 2012. – Вип. 22.12. – 2012. – С. 194 – 198.

6. Спіфанов А. О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / За заг. редакцією д-ра екон. наук, проф. А. О. Спіфанова, [А. О. Спіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський та ін.]. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.

7. Євченко Н. Г. Вплив податкових ризиків на фінансову безпеку банку / Н. Г. Євченко, О. А. Криклій // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – Вип. 25. – С. 45 – 52.

8. Хитрін О. І. Фінансова безпека комерційних банків / О. І. Хитрін // Фінанси України. – 2004. – № 11. – С. 118 – 124.

9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://studopedia.net/13_126105_chinniki-zagroz-diynosti-komertsiynih-bankiv.html

*Рецензент д.е.н., професор УкрДУЗТ Зайцева І.Ю.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДУЗТ Шраменко О.В.*